

УДК 351:314.15

Ю. В. Афанасьєва,

*аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики ХарPI НАДУ,
м. Харків*

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

На основі аналізу нормативно-правової бази державного регулювання демографічних процесів запропоновано шляхи удосконалення правового механізму державного регулювання демографічних процесів в Україні.

Ключові слова: державне регулювання демографічних процесів, правовий механізм державного регулювання демографічних процесів, соціальний інститут сім'ї.

Демографічна ситуація в Україні набуває все більш загрозливих масштабів. Однією з вагомих причин демографічної кризи є стрімке падіння народжуваності в країні, зниження сумарного коефіцієнту народжуваності, що не забезпечує навіть простого відтворення населення. Для того, щоб запобігти подальшому погіршенню ситуації, конче потрібним є удосконалення механізмів державного регулювання демографічних процесів, спрямовуючи їхню дію на надання підтримки сім'ї як єдиного соціального інституту, який безпосередньо відповідає за процес відтворення населення завдяки природному народженню дітей.

Одним із механізмів державного регулювання, що вимагає перегляду і вдосконалення, є правовий механізм, який регулює різні сторони життєдіяльності сім'ї в сфері демографічної політики.

Серед провідних вчених, які досліджують питання державного регулювання демографічних процесів, а також займаються розробкою рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного управління в контексті демографічної політики, є А. Дегтяр, Т. Івашенко, Е. Лібанова, С. Мокієнко та ін. Незважаючи на значні доробки в цій сфері, окремі напрями удосконалення правового механізму державного регулювання демографічних процесів потребують подальших розвідок.

Метою статті є надання рекомендацій щодо удосконалення правового механізму державного регулювання демографічних процесів, що слугуватиме правовою основою для покращення соціально-економічних умов розвитку інституту сім'ї в країні з метою підвищення рівня народжуваності.

Правовий механізм державного регулювання демографічних процесів представляє собою, перш за все, правове закріплення основних засад державної демографічної політики, тобто визначення її основних цілей, завдань, механізмів, методів та інструментів, необхідних для її імплементації. В частині підтримки сім'ї як головного інституту в сфері відтворення населення правовий механізм визначає комплекс норм із несення відповідальності з боку держави за підтримку та розвиток досліджуваного інституту в певних сферах її життєдіяльності. Зокрема, це стосується соціально-економічної сфери (зайнятість, доходи, соціальний захист), медико-санітарної (охорона здоров'я) та інших. Завдяки цьому механізму

відносини між сім'єю та іншими соціальними інститутами набувають форми правовідносин.

Правовий механізм покликаний допомогти у вирішенні тих питань, які виникають в процесі взаємодії сім'ї з іншими соціальними інститутами (ринком, громадянським суспільством), які не можуть вирішитись іншими засобами без залучання державних механізмів.

Результати проведеного в публікації автора [1] аналізу нормативно-правової бази державного регулювання демографічних процесів в Україні свідчать про недостатнє правове регулювання підтримки інституту сім'ї як суб'єкта регулювання демографічних процесів і як об'єкта демографічної політики.

Отже, ряд напрямків діяльності із підтримки і розвитку інституту сім'ї, що регламентуються законодавством, потребують удосконалення.

За Основним Законом Україна – це демократична держава, однією із заporук якої є розвинене громадянське суспільство, що є повноправним учасником державного управління. Відповідно до законодавства України громадські об'єднання, організації, спілки та інші форми мають право брати безпосередню участь у реалізації демографічної політики через проведення консультацій (діалогу) із громадськістю з найважливіших питань життя суспільства і держави; запровадження громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, посилення впливу інститутів громадянського суспільства на прийняття управлінських рішень та їх реалізації; проведення таких форм участі громадськості в управлінській діяльності, як громадські ініціативи, суспільні рухи, асоціації, об'єднання [2].

Відсутність громадських організацій, які б займались здійсненням певного впливу на демографічну ситуацію в країні та державну демографічну політику пов'язана із правовою незабезпеченістю організаційними і правовими засадами створення та функціонування таких організацій у вітчизняному законодавстві.

Це ж стосується і громадських утворень, які опікуються проблемами сім'ї. В основному такі організації мають форму спілки, представляють інтереси та здійснюють захист прав багатодітних та неповних сімей. Такий стан речей зумовлюється тим, що на законодавчому рівні створені нерівні можливості для громадських об'єднань різного профілю діяльності. Так, держава надає перевагу певним видам громадських об'єднань та організацій, зокрема тим, які вирішують проблеми дітей та молоді, особливо в частині спорту.

У сучасному законодавстві міститься закон про молодіжні та дитячі громадські організації. Водночас, не викликає сумніву той факт, що організації, які опікуються проблемами сім'ї, потребують цього не менше. Існування окремого нормативно-правового акту про діяльність таких громадських утворень надасть їм певних переваг. Так, відповідно до ст. 9 Закону України “Про молодіжні та дитячі громадські організації” [3] ці організації звільняються від сплати за реєстрацію та збору за реєстрацію їх символіки. Також у частині 1 ст. 10 зазначається, що виконавчі органи та органи місцевого самоврядування надають фінансову підтримку діяльності цих громадських об'єднань.

Подібна підтримка є вкрай необхідною для організацій, що опікуються справами багатодітних, малозабезпечених та інших типів сімей, оскільки вони

діють суто на волонтерській основі, є неприбутковими і їхня діяльність залежить виключно від активності, бажання, натхнення її членів.

Результатом запровадження окремого закону про громадські організації, що опікуються проблемами сімей, може стати як збільшення їхньої кількості, так і розширення спектру діяльності, тобто надання допомоги більш широкому колу сімей (неповним сім'ям, які втратили годувальника, сім'ям переселенців, сім'ям з дітьми інвалідами, усиновленими дітьми).

Таким чином, із появою нового законодавчого акта буде вирішено декілька важливих питань:

– громадські організації, які опікуються проблемами сім'ї, отримують більше прав і пільг, що дозволить їм функціонувати на більш вигідних умовах. Це сприятиме як збільшенню кількості самих організацій, так і осіб та сімей, які можуть звертатися до них по допомогу;

– закон сприятиме підвищенню рівня участі таких організацій в процесі вироблення і реалізації державної демографічної політики через надання можливості залучатися до процесу розробки та прийняття проектів рішень з питань, пов'язаних із сім'ю.

– запровадження такого нормативно-правового акту збільшить об'єм державної підтримки та фінансової допомоги такого роду організаціям, що сприятиме вирішенню ними більш широкого кола проблемних питань найбільш ефективним способом.

Ще одним питанням, яке потребує правового удосконалення, є внесення змін до Закону України “Про особисте селянське господарство” [4] в частині надання йому статусу юридичної особи.

В Україні існує низка проблем, пов'язаних із функціонуванням сімейних підприємств. Найбільший їхній відсоток приходить на аграрні господарства сімейного типу, найрозповсюднішою і найпростішою формою яких є особисті селянські господарства (ОСГ).

Варто зазначити, що сімейні підприємства є видом сімейного бізнесу, який вважається найстарішою і найпоширенішою формою бізнесу в світі. Спочатку підприємництво виникло саме як сімейний бізнес, оскільки в період суспільного розподілу праці виникнення ремісничих майстерень відбувалось саме вдома, як правило, з використанням праці родичів. Найбільший радіус довіри, який існує в таких сімейних підрядах та підприємствах, сприяє високій продуктивності праці, і, відповідно, високому прибутку та довголітньому процвітанню. Ринок дає можливість існувати таким підприємствам, таким чином, піднімаючи рівень економіки. У свою чергу, сімейні підприємства підвищують рівень матеріального добробуту самої сім'ї, що є однією з необхідних умов для прийняття позитивного рішення щодо народження більшої кількості дітей.

Особисті селянські господарства є частиною агропромислового комплексу України і виробляють значну частину сільськогосподарської продукції країни. Так, за даними Центру досліджень соціальних комунікацій в Україні в 2014 р. нараховується більше 4 млн таких господарств.

За результатами 2013 р., ОСГ виробили 46 % валової продукції сільськогосподарства, і в них зайнято майже 40 % сільського населення. Для

порівняння, з 570 млн фермерських господарств світу 500 млн належить саме сімейним фермам, які виробляють близько 56 % усієї сільськогосподарської продукції. ОСГ обробляють значну частину сільськогосподарських земель.

Отже, такі господарства виконують важливу роль і для розвитку аграрного ринку і для держави в частині кількості обробки землі. Однак статус фізичної особи, який вони мають за вказаним законом, не дозволяє їм розвиватися належним чином.

Тому внесення зміни до Закону України “Про особисте селянське господарство” щодо заміни статусу таких господарств з фізичної особи на юридичну дозволить вирішити ряд проблем таких утворень:

- 1) надасть їм статусу повноцінного учасника аграрного ринку;
- 2) забезпечить їх кращими умовами соціального захисту;
- 3) позбавить значного податкового навантаження;
- 4) уможливить повноправний вихід на ринок через спроможність укладання повноцінних договорів.

Усе це призведе до збільшення кількості таких господарств і їхнього прибутку, а отже підвищить рівень добробуту сімей, що є однією із важливим передумов функціонування і належного виконання репродуктивної функції досліджуваного соціального інституту. Цей інструмент дозволить встановити належні стосунки між інститутом сім’ї у формі сімейних господарств і ринком, що призведе до економічного зростання сімей як суб’єктів господарювання.

Удосконалення також вимагає правове регулювання соціальної реклами, яка представляє собою вид комунікації, що покликана акцентувати увагу якомога більшої частини населення на існуючі найбільш актуальні соціальні проблеми. До переліку таких питань входять проблеми занепаду цінності багатодітності та сім’ї як фактор формування, збереження та відтворення соціальних цінностей, що потребує від держави здійснення наступних заходів:

1) дати більш конкретне визначення соціальної реклами, позначити її чіткі критерії в Законі України "Про рекламу" [5] з метою виокремлення цього виду реклами від інших. Визначення соціальної реклами, яке міститься в п. 1 Закону не визначає чітких критеріїв, за якими вона відрізняється від інших видів реклами (комерційної, політичної). Через це в більшості одиниць продукту соціальної реклами відмічається наявність прихованих елементів політичної чи комерційної реклами, що є недопустимим. Це зменшує довіру громадськості до неї, а отже знижує її ефективність.

2) доповнити п. 3 ст. 12 Закону переліком критеріїв щодо тих осіб, на яких поширюються пільги на виробництво та розповсюдження соціальної реклами;

3) зазначити в пп. 4, 5 ст. 12 Закону про зобов’язання засобів масової інформації щодо розміщення соціальної реклами на своїх теле- та радіоканалах, способи покарання щодо недотримання та невиконання вказаних зобов’язань. Таким чином, положення Закону будуть доповнені функцією контролю з боку органів влади за використанням ЗМІ соціальної реклами. Зазначені положення повинні стосуватися не лише тих телерадіоканалів, які частково чи повністю фінансуються з державного чи місцевого бюджетів, проте і недержавних, що підвищить рівень їхньої мотивації виробляти якісну рекламну продукцію соціальної направленості.

Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку

4) збільшити частку ефірного часу або рекламних площин на розміщення соціальної реклами на безоплатній основі;

5) запровадити умови ліцензування соціальної реклами шляхом введення єдиного сертифікату якості для уникнення використання в ній прихованих комерційних елементів. Це дозволить контролювати якість рекламної продукції, що підвищить соціальний ефект від її виробництва.

6) внести до державного бюджету та відповідно до регіональних бюджетів окремої статті видатків на соціальну рекламу;

7) запровадити систему податкових пільг на розміщення соціальної реклами, що дозволить як інститутам громадського суспільства, так і комерційним структурам більш охоче займатися такого роду рекламою;

8) збільшити обсяги державних замовлень на соціальну рекламу. Держава є головним замовником реклами, адже його метою є підвищення ефективності використання бюджетних та позабюджетних коштів, що виділені на вирішення проблем соціальної сфери, а також забезпечення залучення додаткових коштів до цієї сфери;

9) на законодавчому рівні створити спеціальний орган із соціальної реклами при органах місцевого самоврядування, функцією якого буде виконувати діяльність із координації зусиль органів місцевого самоврядування та інститутів громадського суспільства щодо розвитку соціальної реклами та широкого її використання для вирішення соціальних проблем. До повноважень такого органу має входити здійснення контролю за якістю соціальної реклами, а також необхідної її частки в масиві всієї реклами в місті та регіоні, відповідність тематики реклами актуальним проблемам суспільства.

Викладені вище пропозиції щодо удосконалення правової бази, а також умов фінансування соціальної реклами дозволять збільшити її обсяг, а також використовувати її більш широко для зміни поведінки та ціннісних орієнтирів населення у бік визнання сімейного способу життя як єдиного бажаного і з наявністю декількох дітей в сім'ях.

Незважаючи на те, що в Україні існує нормативно-правова база державного регулювання демографічних процесів, вона потребує суттєвого перегляду та вдосконалення відповідно до умов, що постійно змінюються. Так, погіршення демографічної ситуації, наявність трансформаційних процесів, які переживає інститут сім'ї вже тривалий час, зміна дітородних орієнтацій населення і його ставлення до сімейного способу життя, вимагають внесення поправок до національного законодавства з метою створення належних умов для розвитку сім'ї як унікального соціального інституту в сфері відтворення населення.

Подальших розвідок потребують вивчення і удосконалення інших механізмів державного регулювання демографічних процесів, адже лише їх комплексне застосування забезпечить надання всебічної підтримки інституту сім'ї для піднесення рівня народжуваності в країні.

Література:

1. Афанасьєва Ю. В. Організаційно-правовий механізм державного регулювання демографічних процесів в Україні / Ю.В. Афанасьєва // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. [Львів. регіон. ін-ту держ. упр. НАДУ при Президентіві України] /

за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2015. – Вип. 43. – С. 250–258.

2. Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : Указ Президента України від 24 берез. 2012 р. № 212/2012 // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 26. – Ст. 966, с. 17.

3. Про молодіжні та дитячі громадські організації : Закон України від 1 груд. 1998 р. № 281-XIV // ВВР України, 1999. – №1. – Ст. 2.

4. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV // Відомості Верховної Ради України, 2003. – № 29. – Ст. 232.

5. Про рекламу : Закон України від 3 лип. 1996 р. № 270/96-ВР // ВВР України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.

Afanasieva Yu. V. Ways to improve the legal mechanism of state regulation of demographic processes in Ukraine.

On the basis of the analysis of normative and legal framework of state regulation of demographic processes the author suggests the ways to improve the legal mechanism of state regulation of demographic processes in Ukraine.

Key words: state regulation of demographic processes, legal mechanism of state regulation of demographic processes, social institution of family.

Надійшла до редколегії 11.11.2015 р.

УДК 35.075.5: 338.48 (477.86)

А. І. Гуменюк,

*заступник начальника управління-
начальник відділу планування та інформаційного забезпечення
управління податкового аудиту ДПІ в місті Івано-Франківську,
м. Івано-Франківськ*

ОСОБЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ (на прикладі Івано-Франківської області)

Досліджено запровадження інновації моделей розвитку туристичної галузі. Розглянуто сферу туризму як важливу частину економіки будь-якої демократичної держави. Відсутність фінансової відповідальності перед туристами та державою, тіньові махінації, обман клієнтів – усе це шкодить інтересам галузі та іміджу України.

Ключові слова: інновації, оптимізація моделей, розвиток туристичної галузі, інноваційні технології, виробничо-технологічний сектор, туристично-рекреаційний комплекс, туристична сфера.

Найгострішою проблемою для економіки України є вдосконалення існуючої інноваційної системи і надання їй нормальної, цивілізованої спрямованості. Інноваційна діяльність охоплює багато учасників (організацій) і має свою інфраструктуру. Її здійснюють на державному рівні, у регіональних і галузевих сферах, місцевих формуваннях. Всі учасники(організацій) мають свої цілі і формують організаційні структури для їх досягнення. Інноваційна активність великих і дрібних організацій відрізняється одна від іншої, що зумовлено різною стратегією їх діяльності.